

ВИЗУЕЛНО-ЕМОТИВНИ ЕЛЕМЕНТИ ФОЛКЛОРНЕ ИГРЕ У
СТРУКТУРИ УЧЕНИЧКОГ ПИСАНОГ САСТАВАПрипремање ученика шестог разреда основне школе за
описивање одгледаног концерта фолклорног ансамбла*Александар М. Јовановић¹*

Сажетак. Упознавање ученика са појмом фолклор. Народна игра као део фолклора. Елементи народне игре (музика, песма, ношња, кореографија). Уочавање укључених елемената. Синкретизам. Описивање виђеног и доживљеног. Опис динамичне уметничке слике.

Кључне речи: фолкор, народна игра-коло, ношња, музика, народна традиција, представа

НАСТАВНИ ЦИЉЕВИ

Образовни: Ученици ће кроз писано саопштавање виђеног и доживљеног вежбати своју способност да региструју кључне информације које фолклорна игра шаље гледаоцима; бираће изразе да сликовито и емоционално представе игру и њене естетско-емотивне ефекте. На тај начин ће развијати креативне способности у употреби језичких средстава у дочаравању доживљене синтетичне уметничке слике.

Васпитни: Развијати код ученика сигурност у избору адекватних речи у писаном изражавању. Изградити близак однос ка фолкору као виду народне културе и традиције. Подстаћи ведро расположење које народна игра сугерише и изазива.

¹ prof.aleksandar111@gmail.com, Универзитета „Унион-Никола Тесла“ Београд

Функционални: Приволети ученике да прате овакве концерте, као и друге манифестације из народне традиције (посета етно фестивалу, изложби сликара наиваца, сабору фрулаша, концерту фолкорног ансамбла, изложби старих заната, итд).

Естетски: Јачање литерарног сензибилитета, моћи селективног запажања, самосталности и самоуверености ученика.

Истраживачки задаци: Потражити у библиотеци, у лексиконима и речницима подробно значење речи фолклор и народне игре као дела фолклора. Пронаћи записе о народној ношњи и њеним обележјима краја, односно, подручја у коме се она носи. Потражити одговоре на питања шта је све утицало на изглед ношње неке територије. Може ли се у ношњи видети историја људи из те средине. Могу ли се у кретњама и гестовима мушког и женског дела ансамбла препознати одлике патријархалног морала (објаснити да морал чине неписане нормеправила понашања јединке у друштву). Какве све поруке шаље фолкорна игра о људима једнога краја. Објаснити кореографију као уметничку креацију народне игре која има своју експлицитну поруку.

Уводни део часа: На почетку часа прочитати ученицима одломак из поеме *Ђачки растанак* Бранка Радичевића, у коме је он опевао српско коло. У сваком двостиху Радичевић је акцентовао највидљивије особине људи са одређене територије: Србијанци, Сремци, Босанци, Црногорци, и др.

Фолклорна игра преношена је, као и друге фолклорне уметности, са колена на колена и сликовито преставља духовну и културну прошлост српског народа. Народне игре и песме немају композитора (познатог аутора) већ су записане директно од људи из народа. Народне духовне творевине највише су записане у 19. веку, пре свега радом Вука Караџића и његових сарадника.

После овога позвати ученике да напишу шта је кључно што су видели у наступу концерта фолклорне групе коме су присуствовали.

У наступу фолклорног ансамбла видели су колективну слику у којој је пригушена свака јача индивидуалност у име тимске слике која је величанствена због лепоте сваког појединца који се утапа у колектив и увећава му естетски садржај.

Видели су живописност женске и мушке народне ношње. Овом приликом могу посебно издвојити: кошуље, сукње, панталоне, тканице, чарапе, обућу, мараме, капе и др. Свему што је оставило снажан визуелни утисак дати простор у опису ове приредбе.

Посебно запазити покрете свих играча. Сценско држање колектива и појединаца. Умешност ношења ношње. Синхронизованост покрета, ношње и израза лица.

Запазити сценске слике које се стално мењају прегруписивањем играча на мушку и женску групу, на парове, појединачне наступе. Коментарисати кореографска решења.

Издвојити значај музичке подлоге, ритма. Уочити синхронизацију музике и покрета. Песме и игре. Описати емоционални утисак који је фолклорна игра изазвала код ученика.

Хармонични спој свих тих елемената чини фолклорни наступ узбудљивим и узвишеним естетским доживљајем. Сценска слика је веома покретљива и самим тим, веома променљива, па је нужно да ученици запажају битне, односно, основне елементе слике. Ученицима је на претходном часу сугерисано да синтетично гледају наступ фолкорног ансамбла, тако што ће уочити све елементе који су укључени у конкретну фолклорну представу. Односно, да гледају целину, комплетну слику, у којој и најдаровитији појединац не сме да искаче изван оквира колективне тимске слике, тј. тимске целине. Складност укључених елемената чини фолклорну игру сложеним уметничким чином.

Описивање динамичних мотива, као што је фолклорна игра, подразумева да се ученици вежбају у посматрању и запажању динамичких појава у предметној стварности, тј. у свом окружењу. Тема је прилагођена доживљајно-сазнајним могућностима ученика, њиховим интересима и склоностима. Израда оваквог писаног састава служи развијању личности, изграђивању погледа на свет, на традицију, покреће критичко мишљење као и естетску свест.

За успешно ученичко описивање потребно је код деце развијати моћ адекватног опажања: „Опажање је активан процес. То је појава која настаје на основу активног искоришћавања чулних органа и унутрашње активности субјекта“. (Нешић, 2000, стр. 47)

Субјективна активност је уствари перцептивна активност. „У процесу опажања,“ пише Благоје Нешић, „постоје две врсте активности субјекта: прва се односи на реализацију чулних података путем активности органа опажања и моторне активности. Друга се састоји у томе што субјект класификује, разврстава, предметно-садржајно идентификује те податке, а као последица тога настаје и опажање предмета, представе, ситуације и сл.“. (Нешић, 2000)

Због бољег подсећања ученика треба на табли у облику прстена, односно, кола, исписати све кључне елементе овог уметничког чина:

играчи		
ношња		сценска слика
покрет	коло-народна игра	емотивна слика
ритам		поруке игре
музика		

У описивању, фолкорну представу треба гледати као синтезу: покрета, геста, музике, ритма, ношње, песме и кореографије. Игра је уметност попут позоришта, попут сликања. Називају је стога „слика у покрету“, „скулптура у покрету“, „музика за гледање“, „језик за душу“.

Изнетим синтаagmaма сугерисано је ученицима да њихов опис мора да има не само хладну регистраторску црту у којој ће са прецизношћу представити виђени сценски догађај, већ и њихов емоционални доживљај пред покретном уметничком сликом. Улога уводног разговора исцрпљује се изналажењем система стимулисања ученика, како би уложили више сопствене умне и емотивне снаге у развој свога писменог изражавања.

Ученик може упамтити све појмове који су издвојени као именитељи фолклорне игре, може одлично познавати теоријска упутства како треба писати, може одлично да познаје језичка и правописна правила, али ако у њему није пробуђена жеља за писањем, он ће писати безвољно и мучно, и ту му теоријска знања не могу бити од велике користи. Ту недостаје она битна компонента за развој писаног изражавања, а то је исцрпно и систематско вежбање, у коме виђени догађај пролази кроз ученикову емотивну призму, где се кристалише у личну, пластичну и богато доживљену слику.

Да би ученици полетно писали, потребно је подстицати их на такво писање. Одгледана фолклорна представа, односно, народна игра, свим својим садржајима покреће снагу унутрашњег диктата.

Бодрење ученика у овом случају требало би да се односи на ослобађање ученика од сваког устезања и страха од неуспеха. Фолклорна игра својом креативношћу делује узрочно-последично. Снажан доживљај изведене игре покреће речи, потребу да се својим значењем приближе доживљеном утиску. Наставникова провокација оваквим задатком да се опише фолкорна игра усмерена је да изведе на

светло дана унутрашњи садржај ученичког доживљаја виђеног. Ученици живо реагују на бројне спољашње дражи какве нуди фолклорна представа, па је виђено само изазов за емотивно писано изражавање. Уз овакву, пре свега психолошку подршку, овакви слободни писани састави постају још слободнији и креативнији. Ево примера:

Концерт фолкорног ансамбла

Фолклор сам увек волела да гледам и указала ми се прилика да са својим родитељима гледам представу фолкорног ансамбла.

Ево ме, седим међу многобројном публиком, и сви нестрпљиво очекујемо почетак представе. Пажњу ми привлачи бина. Изгледала је весело, са дрвеним подом и огромном спуштеном црвеном завесом од тешког материјала. Са стране су се једва назирали огромни звучници.

После краћег времена, зачула се музика. Публика је занемела, и све очи су биле упрте на коначно подизање црвене завесе и прво појављивање водитеља програма.

После кратког упознавања са вечерашњим програмом, на сцени се појавише први фолкорци. Играчи су били весели, девојке су носиле предивне фризури са цветом у коси. На себи су имале вежене блузе, а затим прелепе јелеке, ткане плисиране сукње и кецеље извежене прелепим мотивима цвећа и фигура. Око струка су носиле појас, на ногама вежене чарапе и опанке од коже. До девојака били су мушкарци који су на себи имали вежене беле кошуље, брич панталоне, вежене чарапе и такође опанке. На глави им је поносно стајала шајкача.

Играли су сви као један. Попунили су својом игром огромну бину, повремено се чуло звецкање женског накита. Подједнак број мушких и женских играча давао је још лепши ефекат у игри. Само је коловођа повремено белом марамицом показивао њихово одушевљење.

Највише ми се допала музика и изглед фолкораца који не би био толико леп, да их није красила наша народна ношња.

Огромним аплаузом испратили смо завршетак представе.

(Ива Видаковић, VI-3, ОШ Свети Сава, Ниш)

Овај рад има индивидуални ученички израз који доказује и индивидуалност мишљења. Ученица је примерила све битне елементе у опису и целокупну слику заокружила чисто емотивним акцентом у последњој реченици, која индиректно преноси оцену естетског и

емотивног утиска који је концерт фолкорног ансамбла оставио на гледаоце. Она је учила амбијент, музику, играче, игру, ношњу, појединачне гестове. Сви ти субјективно сагледани елементи сједињују се у јединствену естетску понуду и естетски доживљај.

У овом опису приметно је да ученица објактивне елементе обогаћује својим искреним доживљавањем. У тексту има слика, епитета, метафора, што је резултат стваралачке способности младог аутора.

Видимо да фолкорни наступ провоцира ученички интерес и тражи одговоре не само из етнографије, но и на нека друга питања прошлога и бескрајно занимљивог живота и света.

Опис активне радње која је уз то и уметнички чин, захтева јасноћу виђења представе, знање за откривањем и памћењем садржаја бројних слика и могућност да, у коначном, сумира ефекте виђене радње.

Зато је потребно да се систематично и аргументовано износе утисци и своји судови. Поред неопходних знања о структури описивања неке уметничке радње, као што је у овом случају фолклорна игра, треба инсистирати да ученици у раду искажу своје посматрање, свој лични однос, као и своје претпоставке.

Покретна и жива фолклорна слика може бити описана и без изношења личних емоција ученика. Такав је следећи пример:

Концерт фолкорног ансамбла

Бина је била јако велика. Играчи су изгледали као неки патуљци који скачу на великој бини.

Такође, били су специфично обучени. Носили су накит и неку чудну одећу. Највише су ми се свидели њихови опанци, био сам у чуду како они уопште могу да играју са таквом обућом. Играли су јако брзо, али, ипак, пажљиво. И оно што ме је највише чудило, нико ниједном није погрешно. Било их је заиста пуно, и девојака, и момака.

(Никола Борисов, VI-3, ош Свети Сава, Ниш)

У наведеним примерима и поред евидентне сличности у структури рада и опсервације целокупног концерта, има и специфичности у доживљавању и презентовању виђеног.

То би могао бити повод за ширу ученичку расправу о унутрашњим својствима ова два ученичка састава. Један ученички састав уноси у опис целокупну сценску слику, појединце, фолкорне фигуре, музику и песму, ритам. У другом раду изостала је емотивна димензија. Ученик није доживео естетско узбуђење и показао одсуство интересовања за фолклорну игру као уметнички чин.

Све може да буде повод за разговор о борби аутора да изабере и одабере адекватну реч и израз у представљању виђене и доживљене уметничке креације.

Поређење два писана састава, као што је у овом случају реч, користан је наставни поступак при вежбању ученика у писмености. Поређењем се долази у неку проблемску ситуацију, а тврђењем о већој вредности неког од елемената у одређеном писаном саставу упућује на тражење чињеница, односно, присутних доказа у текстовима који се пореде.

У таквом поступку се код ученика изражава смисао за литерарну лепоту и способност да аутори могу сами да стварају ту лепоту, што је примарни циљ оваквог облика писменог изражавања ученика. Ученици у анализи једне активне и стално променљиве слике увиђају константе које се у одређеном уметничком изразу могу допунити неким видљивим или звучним гестом: покрет, марамица у руци, звиждук неког играча у тренутку усхићења, радосни врисак играчица, такође у снажној емоционалној ситуацији, итд. Али, све то је само украс једног тренутка који не сме у опсервацији да надвиси целину уметничке слике колективне игре. У опису треба да се сагледају све компоненте које чине ученички састав, као и њихове односе.

Моћан конститутивни елеменат народне игре, свакако је ритам. О његовом значају и пријемчивости код сваког гледаоца писао је својевремено Драгослав Антонијевић: „Иако се традиција преноси из краја у крај, из места у место, упркос честим језичким разликама, народни ствараоци и извођачи, прилагођавају се ритму, тој основној људској парадигми, омогућујући музици и игри, без познавања икаквог језика, да остану у животу и сећању сваког човека“. (Антонијевић, 1986, стр. 54)

Ученици, гледаоци концерта фолклорног ансамбла, треба посебно да уоче све скокове у ритму изведене игре. У том тренутку ученици се емотивно отварају и могу да изнесу своје утиске и усхићења. „Ритам је космичка појава и није чудо што га има у свим облицима живота и свим облицима дечје игре. Највише долази до изражаја у плесу и музици. Ритмичка функција почива на сензорним и мишићним

реакцијама и интимно се повезује са емоцијама“ (Panić, 2005, стр. 72), писао је Владислав Панић у својој студији о психологији уметности.

Још у прошлом веку, Владимир Миларић је у својој студији *Дечје језичко стваралаштво* понудио седам фактора који би у описивању овако задате теме могли бити примењени:

„а) јасноћа и исправност језика (граматичка и правописна коректност);

b) језичко богатство;

c) избор појединости, богатство, функционалност, ред;

d) удео маште;

e) учешће детета: слобода, искреност, непосредност;

f) лична компонента: изворност опаженог;

g) посебно: претходно увежбани елементи израза на часовима функционалних увежбавања“ (Milarić, 1969, стр. 131)

Оваквим саставом ученици се оспособљавају да писмено изражавање схвате као сложену, јединствену текстовну организацију. Јасност и сугестивност свих појединачних мисли у саставу, а одна и целокупног састава као јединствене језичке организације, основни је знак добре писмености аутора. То се постиже адекватношћу и прецизношћу употребљених речи и израза оних речи које имају моћ дочаравања предмета, појава, ситуација.

Фолклорна игра у првом реду подстиче опсервацијске способности ученика: посматрање, уочавање, осећање за простор, облик, боју, односно, тзв. визуелно памћење. Уз акустичне импресије ове способности први су предуслов у правцу неговања и развијања културе описивања.

У опису фолклорне игре важност се придаје отворености најмлађих реципијената према динамичним уметничким сликама које упућују на промишљање о духу српске традиције и српским обичајима, као и народној култури која и данас треба да има своје место у окриљу сваке српске породице и друштва у целини.

На крају, као могућност у функционалном циљу оваквог часа, треба ученике довести до закључка да је коло древна народна, прво ритуална, а потом и уметничка творевина.

У најстаријим временима игра је била обред или део обреда, „магична способност за утицај на природу“. И данас се у српским селима играју ритуална кола о Ђурђевдану, Јовањдану и другим празницима. То нису кола баш за игру, али се играју зарад здравља и берићета, за буђење шуме и поља, и та је мисао константа у играма свих балканских Словена.

„Игра је одувек и свуда прича о човеку, српско коло је прича и о породици и о друштву истовремено. Путем покрета тела, игра помаже физичком, али и менталном развоју личности, чиме се увећава и моћ социјализације“, тврдио је у својој студији о игри Миливоје Р. Јовановић (Јовановић, 2008, стр. 122–139).

Тако и Карол Висинко занимљиво пише о присуству хрватске народне традиције у књижевном образовању младих: „Удио хрватске традицијске културе у књижевном одгоју и образовању надилази тек обавијесно обиљежавање, јер потиче дубља промишљања о обичајима, светковинама, ликовима и појавама из богате културне традиције транспониране и у уметност ријечи. На тај начин организиран и вођен књижевни одгој и образовање може придонијети освешћивању важности власититих корака и традиције.“ (Visinko, 2005, стр. 182)

Српско коло од најстаријих времена одликује строго поштовање колективног хармоничног израза. Ни српски младић, ни српска девојка, нису смели у колу да ослободе своју индивидуалну енергију изван или изнад колективних могућности. Патријархални морал био је неприкосновени кореограф у глорификовању хармоничног јединства свих учествујућих елемената у народној игри-колу.

ЛИТЕРАТУРА :

- Milarić, V. (1969). *Dečje jezičko stvaralaštvo*. Novi Sad: Kulturni centar.
- Јовановић, М.Р. (2008). Аспекти игре у балканским књижевностима. *У Изазвана реч*. Београд: Штампa Мрљеш.
- Visinko, K. (2005). *Dječja priča: Povijest, teorija, recepcija i interpretacija*. Zagreb: Školska knjiga.
- Антонијевић, Д. (1986). Византијско играчко наслеђе. *Народно стваралаштво: фолклор*, XXV(1-4), 51-70.
- Panić, V. (2005). *Psihologija i umetnost*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Нешић, Б. (2000). *Развијање перцептивних способности ученика*. Ниш: Филозофски факултет.

VISUAL-EMOTIONAL ELEMENTS OF FOLK DANCE IN THE STRUCTURE OF PUPILS' WRITING

Aleksandar M. Jovanovic
University Union Nikola Tesla Beograd

Abstract. Familiarizing the pupils with the concept of folk dance. Folk dance as a part of folk lore. The elements of folk dance (music, song, costume, coreography). Observing integral elements. Syncretism. Describing observed and experienced phenomena. Description of dynamic artistic image. Description of folk dance introduces pupils for observation and appreciation. First to be described are easily observable, dominant elements, to be followed by other details which can be observed by pupils and which are conditional on their psychical and emotional abilities.

Key words: literary essay, music, folk tradition, interpretation, folklore

Примљен: 12.3.2016.

Прихваћен: 30.12.2016.

